

Balogh Péter:

KIHÍVÁSOK ÉS LEHETŐSÉGEK – A JELENKORI MAGYAR HONVÉDELEM A TÁRSADALMI DIMENZIÓBAN

ÖSSZEFOGLALÓ: *Jelen munka keretében a társadalom és a honvédelem kérdésköre közötti kölcsönkapcsolatokkal foglalkozunk. Célunk olyan esettanulmányok – részben előzetes – eredményeinek bemutatása, melyeken keresztül – reményeink szerint – illusztrálható, hogy mennyire sokrétűen jelenhet meg a társadalomban, illetve ágyazódhat be annak széles tartományába a honvédelem ügye. Kutatásaink alapgondolatát a társadalmi beágyazottság koncepciója adja.¹ Ennek fényében a honvédelem problematikájára mint egy, a társadalmi élet megannyi szegmensével – szorosabban vagy lazábban – összekapcsolódó kérdésre tekintünk.² Az empirikus áttekintés során a honvédelem sajtóbeli megjelenéséről, a honvédség iránti lakossági bizalom jellegzetességeiről, valamint a társadalmi szféra alulról szerveződő formáiról alkotunk képet. Valamint előbbieik jellegzetességein keresztül arról is, hogy mennyiben tekinthető a honvédelem társadalmi beágyazottsága egyfajta sajátos erőforrásnak, lehetőségnek vagy éppen kihívásnak.*

KULCSSZAVAK: *Magyar Honvédség, civil társadalom, kihívások*

A HONVÉDELEM MEGJELENÉSE A MÉDIÁBAN

Az esettanulmány keretében fogalomhálós elemzést végzünk, mely kutatási módszer lehetőséget biztosít annak feltárására, hogy milyen fogalmi környezetben jelenik meg a honvédelem

¹ A társadalmi beágyazottság – itt jelentősen leegyszerűsítve és általánosan megfogalmazott – koncepciója alapján a társadalmi élet egyes, első ránézésre elkülönülőnek tűnő, sajátos funkciók betöltéséért felelős területei, alrendszerei más területekkel összekapcsolódva vannak jelen (lásd ehhez pl. Polányi Károly: *Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1976, 232–251.), illetve működésük során a társadalom tagjai között meglévő kapcsolatok viszonyaiba illeszkednek (lásd ehhez pl. Mark Granovetter: *A gazdasági intézmények társadalmi megformálása: a beágyazottság problémája*. In: Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Gazdaságszociológia*. Aula Kiadó, Budapest, 2006).

² Ezen szemléletmód mellett szól a hadviselés jellegének az utóbbi időben zajló átalakulása, generációváltása – a társadalmi dimenzióknak különös jelentőséget kölcsönző irreguláris hadviselés, az aszimmetrikus és szürkezőna-konfliktusok (lásd ehhez pl. Kiss Álmos Péter: *Háború a nép között*. Esztanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016) – és a biztonság fogalmának szélesebb körű értelmezésekor a társadalmi szegmens külön értelmezése (lásd ehhez pl. Rada Péter: *Átalakuló biztonsági kihívások. A biztonság dimenziói*. 8–9. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=KZQSCF>). (Letöltés időpontja: 2017. 11. 03.)

témája.³ Az adatok⁴ feldolgozásába bevont mindösszesen 116 online cikk, illetve híradás keretében összesen 248 olyan kifejezést találtunk, mely a honvédelem témájához valamilyen formában hozzákapcsolódott, s ezáltal a vizsgált téma szűkebb és tágabb kontextusát adja. Ezen kifejezések összesített előfordulási gyakorisága 673 – vagyis minden fogalmi elem átlagosan több mint két és félszer jelenik meg –, azonban meglehetősen markáns eltérések mutathatók ki mind az egyes fogalmi elemek gyakoriságában, mind az azok közötti kapcsolatok eloszlásában. Egészen pontosan ugyanis a 248 kifejezés 673 előfordulásának egymáshoz kapcsolódási mintázata – a kifejezések közötti kapcsolatok száma mindösszesen 3856 – adja azt a fogalmi hálózatot (*1. melléklet; M1*), illetve azt a kommunikációs kontextust, melyben a nyilvánosság számára – a vizsgált médiaforrások viszonylatában a lefedett időszakban – a honvédelem kérdésköre megjelent.

Az egyes kontextuális elemek eloszlásában – s így azoknak a téma szempontjából mutató hangúlyosságában – megmutatózó eltéréseket jól tükrözi egyrészt az említések gyakorisága: akad olyan kifejezés, mely mindösszesen 82 említéssel fordul elő (ami 12,2 százalékos relatív gyakoriságnak felel meg), ugyanakkor összesen 184 olyan címke is található a fogalmi hálóban, melyek mindössze egyszeri említéssel vannak jelen (0,1 százalék). Ez egyrészt azt szemlélteti, hogy a honvédelem rendkívül *szerteágazó* – koncepcionális – keretben jelenik meg a nyilvánosság számára. Másrészt az előbbi aránytalanságokat talán célszerűbb a – jelen elemzés szempontjából relevánsabbnak tekinthető – kapcsolódások száma (fokszám), illetve aránya alapján rekonstruálni,⁵ hiszen ez a mutatószám ebben az esetben azt jeleníti meg, hogy melyek a téma szempontjából legmeghatározóbb – egyszerre többfelé is kötődő – kifejezések. Ezen adatok alapján egyrészt megfogalmazható, hogy a külön-külön legalább a kapcsolatok egy százalékát kitevő 13 kifejezés (*1. táblázat*) az összes kapcsolódásnak mindösszesen 32,7 százalékát⁶ fedi le, vagyis a fogalmi hálóban található összes kifejezés 5,2 százaléka felelős a kapcsolódások egyharmadáért, ami meglehetősen magas koncentrátságot jelent. Ezen relatív tekintetben meghatározó kifejezések, címkék tartalmi összetétele egyrészt – s nem meglepő módon – visszatükrözi a honvédelem általános szakmai dimenzióját mint jellemzően inkább *belföldi, a katona(ság)gal és a hadsereggel, hadkötelezettséggel, honvédséggel* összefüggő jelenséget. Másrészt a honvédelem nemzetközi relevanciája (*nagyvilág, külföld, Afganisztán*) és intézményi háttere (*Magyar Honvédség,*

³ E kutatási módszer lényegében a tartalomelemzés és a kapcsolatháló-elemzés ötvözeteként értelmezhető, lásd ehhez pl. Vicsek Lilla: Fókuszcsoport. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás. Osiris Kiadó, Budapest, 2006, 300.; Vedres Balázs: Milyen fogalmi környezetben jelent meg az Investel a magyar sajtóban? Fogalomháló-elemzés. In: Szántó Zoltán – Vedres Balázs (szerk.): Kapcsolathálók, szervezeti kultúra, pénzügyi teljesítmény. Szerveztárszociológiai tanulmányok a magyar távközlésfejlesztés finanszírozásáról. Aula Kiadó, Budapest, 2002, 309.

⁴ Az elemzéshez felhasznált adatbázist önálló adatgyűjtés keretében alakítottuk ki két online napi hírportálon, a honvédelem témájára rákeresve kapott találatok kódolása és adatbázisba rendezése révén. A hírportálokban közös, hogy a hazai online hírversenyben meglehetősen előkelő helyet foglalnak el: 2017-es őszi kimutatás alapján 2,3 és 2,8 közötti – dobogós helyet biztosító – havi látogatottsági adatokkal, illetve hasonlóan előkelő helyezés jellemző rájuk a mobiltelefonos felhasználók vonatkozásában. Továbbá jellemző, hogy a két online hírforrás együttes vizsgálatával az eltérőnek, ellentétesnek tekinthető megközelítésmódok, beállítottságok kiegyensúlyozottsága biztosítható. A vizsgált híroldalokon összesen 116 db híradás, cikk felelt meg a keresési feltételnek, s került be a kódolási folyamatba. Az adatbázis által lefedett időszak: 2002. 05. 15. – 2017. 02. 11.

⁵ Ez természetesen szorosan összefügg – bár nem tökéletesen képezi le, előfordulnak nem túl meghatározó sorrendbeli eltérések – a kifejezések gyakorisági eloszlásával.

⁶ A honvédelem címszó természetesen a lista élén áll minden mutató – az abszolút és relatív gyakoriság, illetve a kapcsolatok száma (fokszám) és aránya – szempontjából, így azt itt nem számolva.

törvény) is megmutatkozik. További sajátos tematikus keretként jelenik meg a honvédelemmel összekapcsolódó *politikai dimenzió* a *Honvédelmi Minisztérium* és honvédelmi miniszterek megnevezésével.

1. táblázat *A honvédelem médiabeli kontextusának legfőbb kifejezései*

	fokszám	%
Belföld_Itthon	395	10,2
Honvédelmi Minisztérium	120	3,1
katona	113	2,9
Hende Csaba	91	2,4
honvédség	84	2,2
Külföld_Nagyvilág	79	2,0
Afganisztán	75	1,9
katonaság	74	1,9
Magyar Honvédség	51	1,3
hadsereg	50	1,3
Szekeres Imre	47	1,2
törvény	43	1,1
hadkötelezettség	39	1,0

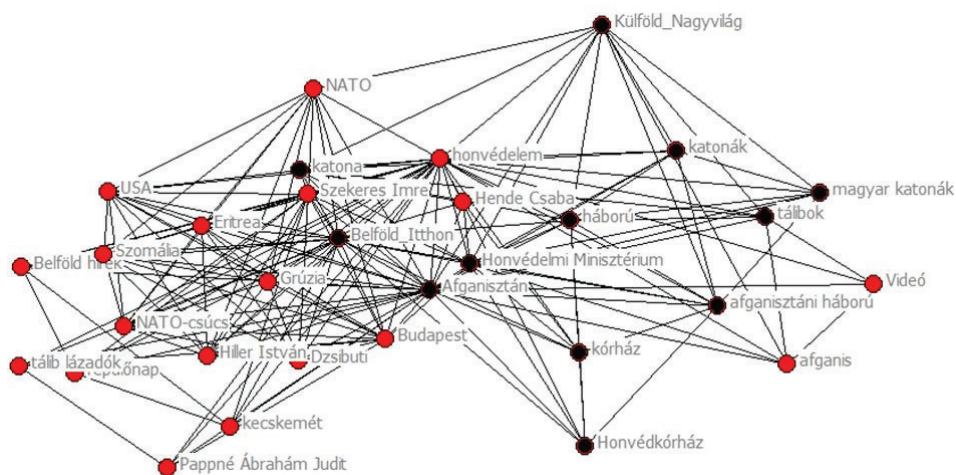
Forrás: Saját számítás és szerkesztés.

A fogalmi keret szerteágazósága kisebb léptékben is visszatükröződik: a *katonaság* – mint a honvédelem egy kulcseleme – kifejezés körül például ugyancsak meglehetősen sokrétű témahálózat alakul ki (*M2*), megjelenítve számos eltérő területet a törvényi környezettől a képzésen át egészen életmódbeli, egészségügyi kérdésekig. Sajátos és érdekes mintázat bizonyos témák egymásba ágyazódása: a *háború* körül kialakuló fogalmi keret – mely az előfordulásoknak és a lefedett kapcsolatoknak is mindössze csak 0,7 százalékát teszi ki – teljes egészében az *Afganisztán* kulcsszóval kapcsolatban létrejött alhálózatba illeszkedve jelenik meg.⁷

Az arányait tekintve a fogalmi hálóban relatíve marginális tématerületként megmutatkozó háborúhoz hasonlóan például a *biztonság* (az előfordulások 0,6 és a kapcsolatok 0,5 százalékával), a *menekültválság* (az előfordulások 0,3 és a kapcsolatok 0,2 százalékával) és a *tartalékos* (az előfordulások és a kapcsolatok egyaránt 0,1 százalékával) kifejezések is jellemzően kevésbé hangsúlyos területekként azonosíthatók (lásd *M2*). S ugyancsak tanulságos, hogy a hadviselés jelenlegi formái szempontjából meglehetősen relevánsnak tekinthető *információs hadviselés* és *lélektani műveletek* kifejezések például ki is maradnak ebből az összképből.

Összességében tehát egyrészt megfogalmazható, hogy a honvédelem kérdésköre a széles nyilvánosság számára könnyen hozzáférhető fogalmi keretet tekintve egy rendkívül szerteágazó kontextusban mutatkozik meg. A témához közvetlenül kapcsolódó szűkebb szakmai elemek mellett a társadalmi élet megannyi további aspektusa is visszatükröződik a

⁷ Mely pedig összességében az előfordulások 2,7 és a kapcsolatok 1,9 százalékát teszi ki.

1. ábra A háború téma (elemei fekete ponttal feltüntetve) beilleszkedése az Afganisztán kulcsszó körüli fogalmi hálózatba

Forrás: Saját szerkesztés.

kulcsszavak hálózatában, ami alapvetően előnyösnek tekinthető, hiszen a honvédelem nagymértékű és széles körű láthatóságára utalhat. Ugyanakkor ezt a kedvező eredményt némileg árnyalja egyrészt az újszerű kihívások reflektálatlansága, másrészt, hogy a honvédelem általános kérdésköre jelentős mértékben összekapcsolódik a közvetlen politikai dimenzióval.

AZ INTÉZMÉNYI BIZALOM MÉRTÉKE ÉS MINTÁZATA

A második esettanulmányban a lakossági attitűdök feltérképezésére vállalkozunk: a honvédelem szervezeti letéteményese, a honvédség iránti intézményi bizalmat⁸ vizsgáljuk. A 2016-os évre vonatkozó, a *Magyar Ifjúság Kutatás 2016* felmérés keretében mért adatok tanúsága szerint a fiatalság körében a honvédség iránt mutatkozik a legmagasabb szintű intézményi bizalom:⁹ a vizsgált területek¹⁰ tekintetében ezen intézmény esetében mérhető a

⁸ Az intézményi bizalom a társadalmi tőke egy sajátos formájának tekinthető (lásd ehhez pl. Robert D. Putnam: Egyedül tekézní: Amerika csökkenő társadalmi tőkéje. In: Lengyel György–Szántó Zoltán (szerk.): Gazdaságszociológia. Aula Kiadó, Budapest, 2006, 207–218.).

⁹ A kibővített szempontú összehasonlítás eredményei alapján a sorrendben a személyközi bizalom alábbi elemei előzik meg az intézményi bizalom tekintetében első helyen lévő honvédséget: család; ismerős; szomszédok; általában az emberek; munkatársak. (Bauer Béla et al.: Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Az ifjúságkutatás első eredményei. Ezek a mai magyar fiatalok! 73. http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf.) (Letöltés időpontja: 2017. 11. 03.)

¹⁰ Az egyes bizalmi területekkel kapcsolatos válaszokból képzett összefoglaló átlagos értékek előállításakor – lévén hogy az adatok közvetlen elemzésre nem álltak rendelkezésre – az alábbiaképpen jártunk el: a 2016-os kutatás első eredményeit összefoglaló tanulmányban (73. oldal) közölt ábra megoszlási értékeit – a feltüntetett N=2000-es mintaelemszámot használva – újrászámoltuk az ábrán megadott „nem tudja”, „nem válaszol” kategóriák nélkül. Majd pedig az ily módon kapott relatív gyakoriságokkal rendre besúlyozva adtuk össze az egyes választéghóriákhoz tartozó számértékeket (rendre 4=„teljes mértékben”; 3=„inkább igen”; 2=„inkább nem”; 1=„egyáltalán nem”). Az így kapott átlagértékek természetesen valamelyest szükségszerűen torzítottak, azonban a primer adatok elérhetetlensége esetében ily módon legalábbis becsülhetővé váltak a releváns értékek.

legmagasabb átlagos érték (2,92¹¹). Ez nyilvánvalóan egy alapvetően kedvező eredményként értelmezhető a Magyar Honvédség társadalmi megítélése szempontjából, s éppen ezért talán érdemes lehet kissé mögé tekinteni ennek az adatnak, és megkísérelni feltárni, hogy milyen esetleges mintázatok fedezhetők fel ezen összefoglaló érték kapcsán, milyen törésvonalak mentén tagolódik az intézményi bizalom eme dimenziója.

A háttérellemzés kivitelezéséhez azonban az ifjúságkutatások korábbi, 2012-es hullámának adatait fogjuk felhasználni, mivel a 2016-os felmérés primer adatai nem hozzáférhetők.¹² Ez egyrészt természetesen problematikus abban a tekintetben, hogy nem a legnaprakészebb adatok alapján rajzoljuk fel a kérdéses problémát, ugyanakkor bízhatunk abban, hogy a korábbi adatok alapján esetlegesen feltárt összefüggések legalábbis döntően informatívak, s alapvetően helytállóan tekinthetők a későbbi helyzetre is – annál is inkább, mivel a 2012-es évre vonatkozó adatbázis összesített eredményei alapján is a honvédség található az intézményi bizalmi sorrend élén (2. táblázat). Az egyes intézmények, területek iránti bizalom alakulása tekintetében továbbá az is megfogalmazható, hogy a sorrend előkelőbb helyein álló elemek összetételében nincs érdemi változás: a legmagasabb bizalmi szintet elérő honvédséget mindkét adatfelvételi évben a rendőrség, a bíróságok és a polgármesterek követik. Ugyanakkor figyelemre méltó változás 2012-ről 2016-ra, hogy a bizalom átlagos szintje minden egyes dimenzió esetében megnövekedett, s így az is elmondható, hogy az általános intézményi bizalom mértéke is magasabbnak mutatkozik.

2. táblázat *Az intézményi bizalom 2012-ben és 2016-ban*

Mennyire bízik Ön a következőkben...?	1–4 átlag ¹ (2012)	1–4 átlag (2016)
a honvédségben	2,52	2,92
a rendőrségben	2,50	2,83
a bíróságokban	2,48	2,79
a település (kerület) polgármesterében	2,40	2,86
az Alkotmánybíróságban	2,30	2,76
az egyházakban általában	2,23	2,55
a köztársasági elnökben	2,21	2,76
az Országgyűlésben	2,03	2,54
a bankokban, biztosítóknál	1,99	2,41
a kormányban	1,91	2,44

Forrás: Saját számítás és szerkesztés a Magyar Ifjúság Kutatások adatai alapján.

¹ A magasabb átlagérték magasabb bizalmi szintet fejez ki, mivel a válaszkategóriák kódolása az alábbiakppen történt: 4=„teljes mértékben”; 3=„inkább igen”; 2=„inkább nem”; 1=„egyáltalán nem”.

A honvédség előkelő helyezéseinek háttere mögé tekintve elsőként a szociológiai adatelemzésekben hagyományosnak tekinthető szociodemográfiai tényezőket vizsgáljuk, majd pedig néhány – az elemzés szempontjából relevánsnak vagy érdekesnek tekinthető – attitűd

¹¹ 1-től 4-ig terjedő skálán, ahol az 1=„egyáltalán nem” és 4=„teljes mértékben” válaszopciók közül lehetett választani a „Mennyire bízik Ön a következőkben...?” formában megfogalmazott kérdés esetében.

¹² https://kimittud.atlatszo.hu/request/a_magyar_ifjusag_kutatas_2016_ad_3 (Letöltés időpontja: 2017. 11. 03.)

kérdésre adott válasz mentén tekintjük át a bizalom alakulását.¹³ A kérdezettek neme és családi állapota szerint vizsgálva nem mutatható ki statisztikailag jelentős eltérés az intézményi bizalom szintjében, vagyis a fiatal nők és férfiak, illetve például a házasok és egyedül élők azonos mértékben táplálnak bizalmat a honvédség iránt. Az *iskolai végzettség* ugyanakkor már differenciáló tényezőnek bizonyul: minél magasabb a kérdezettek iskolai végzettsége, annál magasabb szintű intézményi bizalom mérhető a körükben (3. táblázat). Pontosabban a középfokúak – lényegében a teljes mintára számított átlagos bizalmi szinttel (=2,53) jellemezhető – csoportjához képest az alapfokú iskolai végzettségűek esetében alacsonyabb mértékű, míg a felsőfokúak körében átlagon felüli bizalom jelenik meg. Hasonló mintázat rajzolódik ki a *foglalkozási csoport* szempontjából: a kedvezőbb helyzetben lévők – a vezető¹⁴ vagy szellemi foglalkozást betöltők – körében magasabb a honvédség iránti bizalom, s a fizikai munkát végző fiatalok kevésbé – átlag alatti mértékben – bíznak az intézményben.

3. táblázat A honvédség iránti intézményi bizalom bizonyos szociodemográfiai tényezők mentén

A honvédség iránti bizalom szintje (1–4 átlag)							
iskolai végzettség	alapfok		középfok		felsőfok	teljes minta	
	2,47		2,53		2,60	2,52	
foglalkozás	fizikai		szellemi		vezető	teljes minta	
	2,44		2,64		2,57	2,52	
szubjektív társadalmi helyzet	alsó	alsó közép		középső	felső közép	felső	teljes minta
	...társadalmi csoport						
2,32		2,57		2,54	2,87	2,58	2,52
megtakarításra való képesség	rendszeresen		esetenként		nem tudnak félretenni	tudnának, de nem akarnak	teljes minta
	2,76		2,6		2,45	2,39	2,52

Forrás: saját számítás és szerkesztés a Magyar Ifjúság 2012 adatai alapján

Bár nem függvénytörő, de alapvetően pozitív irányú kapcsolat mutatkozik meg a társadalmi helyzet egy másik dimenziója, a *szubjektív társadalmi helyzet* meghatározása esetében is. Azon kérdezettek körében, akik a társadalmi tagozódás magasabb szintjére helyezték magukat az ezt vizsgáló kérdésben,¹⁵ a honvédség iránt mutatkozó bizalom szintje is magasabb; illetve fordítva: az önmagukat a társadalmi hierarchia kedvezőtlenebb helyzetű csoportjaihoz sorolók kevésbé bíznak a honvédségben (3. táblázat). A szubjektív megíté-

¹³ Jelen esettanulmány alábbi következő kifejtésében tehát a Magyar Ifjúság 2012 című nagymintás survey kutatás primer adatbázisának felhasználásával végzünk statisztikai másodelemzést. A kutatás alappopulációja a magyar társadalom 15–29 év közötti életkori csoportja (hozzávetőlegesen kétfélmillió magyar fiatal), a felmérés mintanagysága N=8000 fő. A többlépcsős rétegzett mintavételi módszerrel kiválasztott mintában szereplő adatok területileg, településtípusonként, korcsoportok és nemek szerint reprezentatívak (Székely Levente (szerk.): 10 kérdés az ifjúságról. Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei. 44–45. http://kutapont.hu/files/2012/02/magyar_ifjusag_2012.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 11. 03.).

¹⁴ A vezetők kategóriájába tartozók száma meglehetősen alacsony (n=54), így ez az adat inkább csak tájékoztató jelleggel jeleníti meg a bizalom megosztottságát.

¹⁵ A szubjektív társadalmi helyzet meghatározásához felhasznált kérdést a kutatók az alábbiaképpen fogalmazták meg: „Kérem, mondja meg, hogy az alábbiak közül Ön melyik csoportba sorolná saját magát?”

lés mellett az anyagi életkörülmények egy objektívebbnek tekinthető aspektusa szintén a korábbiak alapján kirajzolódó mintázatot támasztja alá: *a megtakarításra való képesség*¹⁶ szempontjából a legkedvezőbb helyzetben lévőkötől – a pénzt rendszeresen félre tenni tudók csoportjától – a legrosszabb helyzetűek felé – akik nem tudnak, illetve nem akarnak félretenni – haladva csökken az intézményi bizalom átlagos szintje (3. táblázat). Összességében tehát az alábbi, általánosnak tekinthető mintázat rajzolódik ki a társadalmi helyzet mentén: az ifjúság kedvezőbb körülményekkel jellemezhető csoportjai körében a honvédség iránti bizalom mértéke jelentősebb, a társadalmi tér alsóbb szegmenseiben található fiatalok esetében azonban jelentősebb mértékben mutatkozik meg a bizalomhiány.

Sajátos törésvonalat képez a kérdezettek életkora.¹⁷ Alaptendenciaként az fogalmazható meg, hogy – az egyelemű életkori kategóriák, vagyis eltérő évben születettek mentén vizsgálva – a fiataloktól az idősebbek felé haladva csökken¹⁸ a honvédség iránti bizalom átlagos szintje (2. ábra: *pontsor*). Közelebről tekintve – az adatokban rejlő esetleges tendenciát jobban láthatóvá tevő mozgó átlagolás alapján számított értékeket¹⁹ figyelembe véve – azonban úgy tűnik, hogy a csökkenő trend az idősebbek pólusát mindinkább közelítve egy ponton megtörik, majd pedig ellentétébe fordul. Ezen trendösszetevők szétválasztása és külön-külön történő szemléltetése céljából az összesített adatokat két részre osztottuk, a választóvonalat pedig a sorkötelezettség felfüggesztésének évében határoztuk meg.²⁰ Az ily módon láthatóvá tett trendvonalak tanúsága szerint az ifjúság azon legidősebb csoportján belül, melynek tagjai még – legalábbis elvileg – lehetnek sorkatonák, a honvédség iránti bizalom növekedése mutatkozik meg az általános trenddel szemben (2. ábra: *sötétszürke adatok és trendvonal*). Ez mindenesetre érdekes – bár korántsem minden tekintetben meggyőző²¹ – és további kutatásra

¹⁶ Illetve szándék, amennyiben a kérdést az alábbiképpen fogalmazták meg a kutatók: „Abban a háztartásban, ahol él, a napi megélhetésen túl tudnak-e félretenni pénzt rendszeresen vagy esetenként?”

¹⁷ Az alábbi összevetés szempontjából lényeges (új)felhívni a figyelmet arra, hogy az itt felhasznált kutatás a társadalom egy adott szegmensét, a fiatalokat – egész pontosan a 15–29 év közöttieket – fedti le, ily módon az életkornak mint statisztikai értelemben meghatározó strukturáló tényezőnek kiemelt jelentőséget tulajdonítani természetesen nem tanácsos, a lefedett értéktartomány szűkössége miatt. Ugyanakkor azt is könnyű belátni, hogy – éppen ezen sajátos, a felnőtté váláshoz kapcsolódó számos változás által meghatározott életszakaszban – az életkor eltérései mutató jellegűnek tekinthetők.

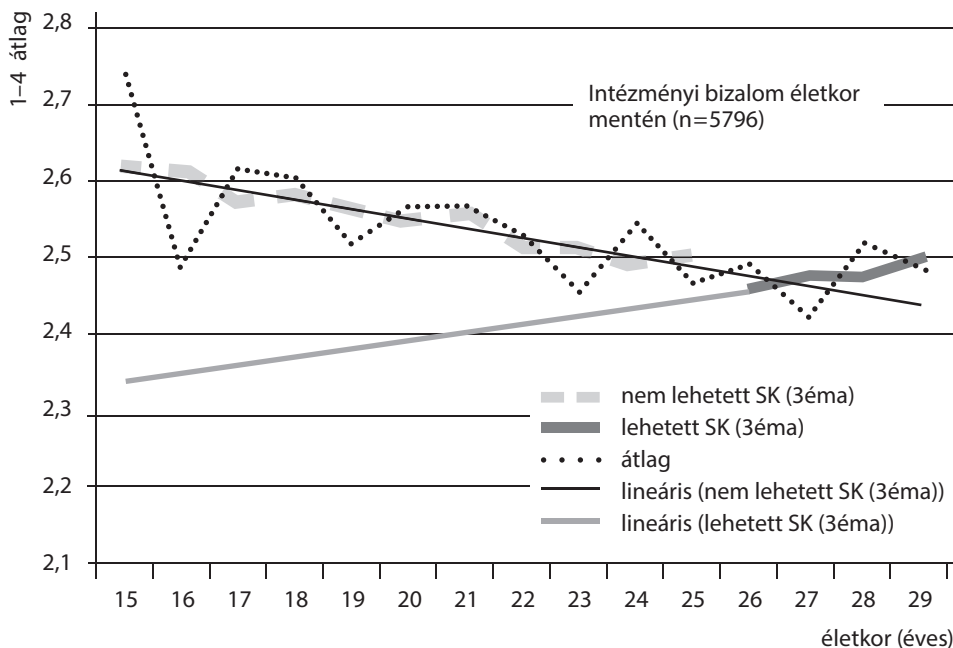
¹⁸ A becslés pontosságát az is árnyalja, hogy az egyes életkori kategóriák elemszámai között jelentősebb eltérések vannak, mindazonáltal adott életkori kategóriához tartozó megfigyelési egységek száma sehol sem kisebb 244-nél, a legmagasabb elemszám pedig 473 főt jelent.

¹⁹ Az elemzésben hároméves időintervallumot lefedő mozgó átlagértékek kiszámítására került sor, vagyis az adott (életkorú) kategória értékét a két szomszédos – azaz egy évvel fiatalabb és idősebb kategória – értékkel kiegészítve számtani átlag alapján határoztuk meg. Az ily módon kialakított értékekre az ábrán „háromévesi mozgó átlag”-ként („3émá”) hivatkozunk.

²⁰ Ennek megfelelően külön vizsgáljuk a legkésőbb 1986-ban vagy annál korábban, illetve a legalább 1987-ben vagy azt követően születettek összevont korcsoportjait, s az elemzésben úgy hivatkozunk rájuk, mint akik még lehetnek sorkatonák, illetve mint akik esetében már nem volt elvárás a sorozóbizottság előtti megjelenés, illetve az esetleges felszerelés. A becslés pontosságát csökkentheti, hogy a születési év adatával számoltunk oly módon, hogy ez alapján 2004-ben legalább 18 éves volt-e az illető, s – alkalmassága, illetve egyéb tényezők figyelembevétele mellett – sor kerülhetett bevonulására.

²¹ A pontosabb következtetések levonásához alapszinten is legalább arra volna szükség, hogy a megkérdezettek nagyobb része esetében legyen feltételezhető, hogy lehetett sorkatonára, vagyis olyan kérdezettekkel kellene rendelkezésre állni az adatoknak, akik korábban születtek, s nagyobb arányban esnek abba a generációba, amely tagjainak idején még nem volt felfüggesztve a sorozás. Elviekben ebben a tekintetben jelen kutatási eredmények validálására lehetőséget biztosíthatna egy, a lakosság teljes populációját lefedő felmérés adatbázisa, vagy akár az ifjúságkutatások egy korábbi hullámának megfelelő adathalmaza. Az adatokhoz való hozzáférés nehézségei miatt azonban jelen munka keretében erre sajnos nincs módunk.

érdemes összefüggésként értékelhető, a részletesebb adatok hiánya²² miatt azonban a jelen elemzés keretében feltárt mintázat döntően mindössze egy empirikusan alátámaszthatónak tűnő kutatási hipotézis kiindulási alapjának tekinthető.

2. ábra A honvédség iránti intézményi bizalom az életkor függvényében

Forrás: Saját számítás és szerkesztés a Magyar Ifjúság 2012 adatai alapján.

A világnézeti és különféle beállítottságokhoz kötődő szempontok körében elsőként a hagyományos szemléletmód és az intézményi bizalom közötti pozitív kapcsolatra utalunk a *vallásosság* mentén kimutatható eltérések felvázolásával. Alapösszefüggésként megfogalmazható, hogy a hagyományos értelemben önmagukat vallásosnak mondók felől a nem vallásos, határozottan más meggyőződést vallók felé haladva csökken a honvédség intézménye iránti bizalom (4. táblázat). Az egyház tanításait követő vallásos fiatalok adnak számot a legmagasabb – átlag feletti – mértékű bizalomról, a maguk módján vallásosak és a kérdés megítélésében bizonytalanok körében az átlag körüli érték jellemző. A nem vallásosak körében sem oly jelentős mértékű az elmaradás, de a bizalmi szint már átlag alatti, s a határozottan más meggyőződésük körében mutatkozik a legelenyészőbb szintű bizalom. Az ideológiai hatások egy eltérő dimenzióját jeleníti meg a politikai beállítódás, mely szintén összefüggést mutat a honvédség megítélésével. Pontosabban már önmagában a politika iránti fogékonyság, a *politikai érdeklődés* is egyfajta törésvonalat képez a vizsgált téma szempontjából (4. táblázat): az általánosságban a politika iránti jelentősebb érdeklődés

²² Lásd előző lábjegyzet, továbbá azon megfontolás, hogy az összefüggések belső érvényessége szempontjából az volna az ideális adathalmaz, mely annak szempontja mentén is valós adatok alapján történő összevetést tenne lehetővé, hogy ténylegesen volt-e az adott válaszadó sorkatona, avagy sem. Persze ebben az esetben szintén további dimenziók merülhetnek fel (pl. szolgálat hossza, helye, jellege stb.) a honvédség iránti bizalom és a sorkötelezettség közti összefüggés viszonylatában.

magasabb bizalmi szinttel jár együtt. Pontosabban az alsó póluson, vagyis a politika iránt egyáltalán nem érdeklődők körében az átlagos szinthez képest elmarad a honvédség iránti bizalom szintje, ami azonban hirtelen ugrik fel az átlagot meghaladó mértékűre már a skála következő értékénél, majd pedig növekszik fokozatosan, a politika iránt nagyon érdeklődők pólusához érve némileg ellaposodva.

A politikához kapcsolódó bizonyos tartalmi kérdések mentén ugyancsak kirajzolódik a bizalom eltérése. A *politikai berendezkedés formájának megítélése* esetében például a demokráciát minden más politikai rendszernél jobbnak tekintők körében mérhető átlagon felüli bizalom, ellentétben a többi véleményt preferáló – diktatúra elfogadása, egyfajta közömbösség álláspontja – választókhoz képest (4. táblázat). A *politikai oldalhoz* való viszony tekintetében szintén az egyes pólusok által megjelenített szemléletmódok orientálják a honvédséggel kapcsolatos véleményeket is: a két szélső érték esetében egyaránt magasabb az intézményi bizalom, ugyanakkor arányaiban jelentős különbség rajzolódik ki (4. táblázat). Az önmagukat a baloldali szélső pólushoz sorolók körében az átlagot mindössze csak nagyon mérsékelt haladja meg az intézményi bizalom szintje, ami az ezt követő harmadban jelentősen visszaesik, majd pedig a skála középső értékétől kezdve markáns emelkedéssel – a jobboldali szélső pólusig eljutva – az átlagot jelentősebben meghaladó bizalmi értéket mutat. A politikai spektrumon való elhelyezkedés előbbi mintázatával egybehangzó összefüggést mutat a kérdészetek *mérsékeltységének*, illetve *radikáltságának* szubjektív megítélése: tendenciájában csökkenő bizalom mérhető a mérsékelt felől a radikálisok felé haladva (4. táblázat). Jóllehet

4. táblázat *A honvédség iránti intézményi bizalom bizonyos attitűdkérdések mentén*

vallásosság	Vallásos vagyok, az egyház tanítását követem	Vallásos vagyok a magam módján	Nem tudom megmondani, hogy vallásos vagyok-e, vagy sem			Nem vagyok vallásos	Nem vagyok vallásos, határozotlan más a meggyőződésem	teljes minta
	2,66	2,57	2,55			2,49	2,31	2,52
politikai érdeklődés	1 egyáltalán nem érdekl	2	3	4	5 nagyon érdekl		teljes minta	
	2,39	2,62	2,66	2,71	2,7		2,52	
politikai berendezkedés	a demokrácia minden más politikai rendszernél jobb	bizonyos körülmények között egy diktatúra jobb, mint egy demokratikus politikai rendszer			a hozzám hasonló emberek számára az egyik politikai rendszer olyan, mint bármelyik másik		teljes minta	
	2,62	2,46			2,46		2,52	
politikai elhelyezkedés	1 baloldali	2	3	4	5	6	7 jobboldali	teljes minta
	2,54	2,44	2,44	2,5	2,59	2,60	2,64	2,52
mérsékelt-radikális tengely	1 mérsékelt	2	3	4	5	6	7 radikális	teljes minta
	2,59	2,63	2,52	2,51	2,53	2,38	2,33	2,52

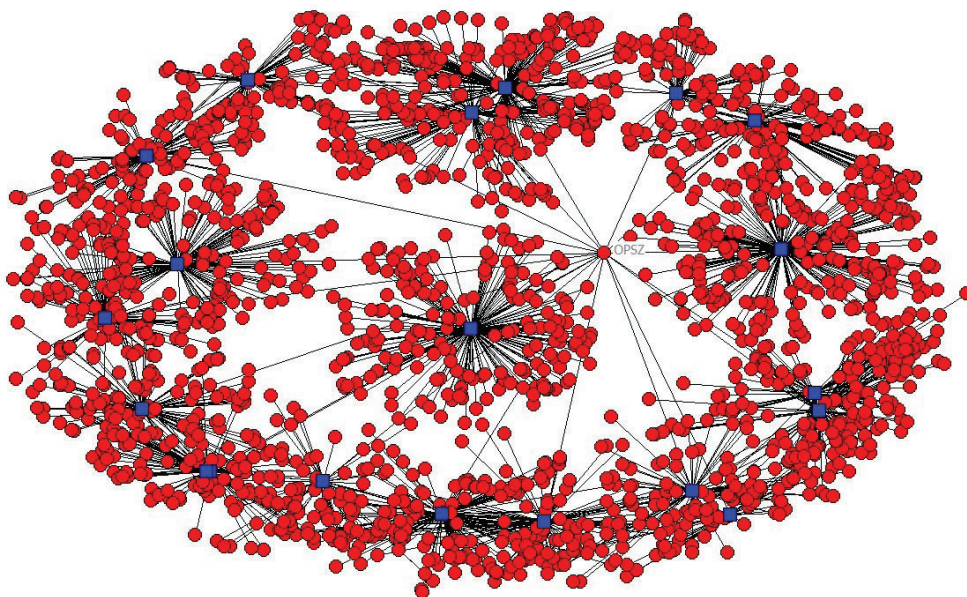
Forrás: Saját számítás és szerkesztés a Magyar Ifjúság 2012 adatai alapján.

a bizalom visszaesése nem fokozatos, sokkal inkább arról beszélhetünk, hogy a jellemzően mérsékelt fiatalok átlag feletti bizalmi szinttel jellemezhetők, a skála középső tartományában elhelyezkedőket a teljes mintára vonatkozó átlag értékekkel ragadhatjuk meg, s az önmagukat döntően inkább radikálisnak tartók táplálnak legkisebb bizalmat a honvédség iránt.

ALULRÓL SZERVEZŐDŐ TÁRSADALMI HÁLÓZATOK

A harmadik esettanulmány keretében a társadalmi erőforrások relevanciáját igyekszünk illusztrálni a honvédelmi, vagy sokkal inkább általánosságban a védelmi kapacitások szempontjából. Feltáró munkánk során olyan, a társadalom kisebb közösségeinek bevonódásával, alulról szerveződő csoportosulásokat mutatunk be, melyek által kijelölt célok közvetlenül vagy közvetetten kapcsolódnak a honvédelem tágabb vagy szűkebb kérdésköréhez.²³

A polgárőr szervezetek országos rendszere egy meglehetősen széles körű hálózatnak tekinthető: az ország minden megyéjében számos településen található meg az önszerveződés ezen formája. A lokális közösségek tagjaiból rekrutálódó szervezetek sokrétű célrendszer mentén jönnek létre és végzik tevékenységeiket, melyek közös jellemzője a (köz)biztonság²⁴

3. ábra Polgárőr szervezetek országos hálózata

Forrás: Saját szerkesztés.

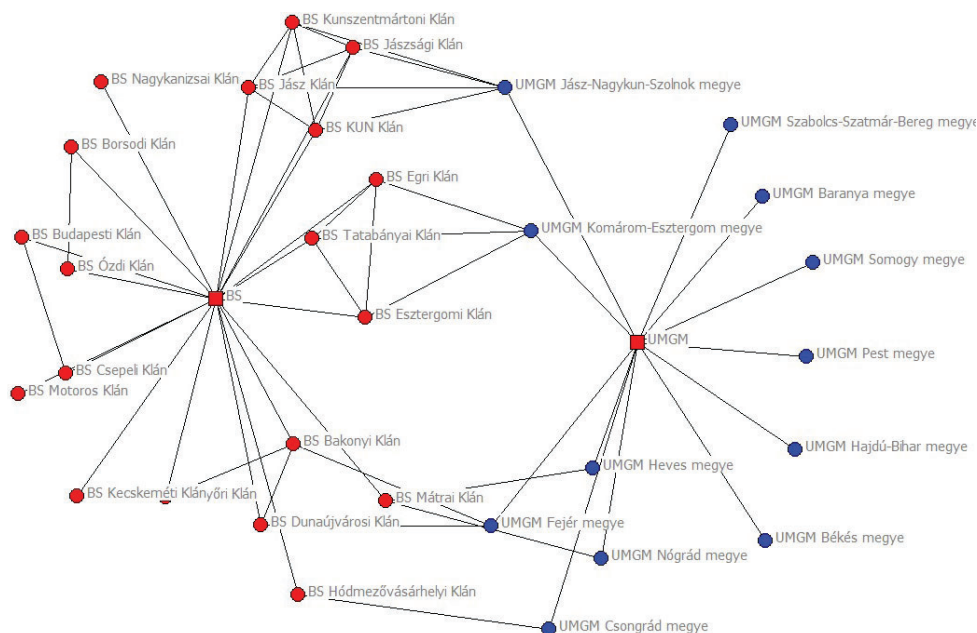
²³ Az elemzéshez felhasznált adatbázisokat saját gyűjtés alapján építettük fel internetes források felhasználásával. A polgárőr szervezetek esetében ez az Országos Polgárőr Szövetség honlapján (<http://www.opsz.hu/>) elérhető hivatalos nyilvántartás egységes adattáblába rendezésével történt, kiegészítve némi szükséges adattisztítási tevékenységgel (az inaktív és törlés alatt lévő szervezeteket kihagytuk). Az Új Magyar Gárda Mozgalom esetében bemutatott adatokat a mozgalom központi honlapjáról (<http://ujmagyargardamozgalom.com>) elérhető megyei weboldalak alapján állítottuk össze. A Betyárseregrel vonatkozó adatokat szintén a szervezet központi weboldalán (<http://betyarsereg.hu>) elérhető tartalmak alapján alakítottuk ki.

²⁴ Jól tükrözi ezt a központi honlapon látható mottó – „Polgárőrök a biztonságos Magyarorszáért” –, melynek megfogalmazása azt is kifejezi, hogy a helyi szerveződések összessége révén az ország egésze szempontjából (is) értelmezhető a polgárőri tevékenység biztonsággal összefüggő relevanciája.

valamely – elsősorban a helyi jellemzők szempontjából releváns – aspektusához, dimenzióhoz²⁵ való kapcsolódás. Ezen szervezeteknek a biztonság fenntartása, a biztonságérzet növelése, a problémás helyzetek kialakulásának megelőzése, illetve az esetlegesen fellépő kihívások kezelése terén a helyi társadalomba való beágyazottság, a helyismeret, a hozzáértés és a tapasztalatok kölcsönöznek kiemelt szerepet és jelentőséget – amit jól mutat például az is, hogy számos településen speciális bűnmegelőzési mintaprogramot hajtottak végre a rendőrséggel együttműködésben.²⁶

Az itt bemutatott összesített adatok alapján mindösszesen 2069 lokálisan működő polgárőrszervezet alkotja a teljes hálózatot, melynek szerkezetére jellemző, hogy formálisan is hierarchizált és egyben területileg is decentralizált. A helyi csoportok szempontjából ugyanis egyrészt központi ernyőszervezetként működik az Országos Polgárőr Szövetség, mely sokrétű tevékenysége révén – a polgárőri tevékenység céljaitól, ahhoz kapcsolódó normáktól egészen a tevékenységek ellátásához kapcsolódó törvényi szabályozásig – átfogó keretet ad a lokális szerveződés folyamatainak. Másrészt a struktúra többszintűségét, hierarchikus jellegét mutatja, hogy a központi szervezet és a helyi szervezetek között formálisan is megjelenik egy köztes szervezeti szint a megyei szervezetek formájában.

Valószínűsíthetően hasonló szerkezet és részben hasonló tartalom jellemezheti az Új Magyar Gárda Mozgalmat, melyről azonban csak meglehetősen hiányos képet lehet alkotni

4. ábra A Betyársereg 19 klánjának (sötét szín) és az Új Magyar Gárda Mozgalom (világos szín) megyei szinten összekapcsolt hálózata

Forrás: saját szerkesztés

²⁵ Például bűnmegelőzés, betörésmegelőzés, iskolai programok, közösségi szolgálat, tanyás térségekben külterületi biztonság, urbanizált területeken nagyvárosi bűnmegelőzés (lásd a <http://www.opsz.hu/> oldalon a Kiemelt program menüpontot).

²⁶ „300×100 BIZTONSÁG” – A Rendőrség és a Polgárőrség kiemelt bűnmegelőzési mintaprogramja (2016–2017). Lásd <http://www.opsz.hu/300x100-programleiras> (Letöltés időpontja: 2018. 11. 06.)

a nyilvánosan elérhető források felhasználásával. A szerveződés szempontjából a hasonlóság abban érhető tetten, hogy a megyei szintű tagozódásnak formailag ebben az esetben is van szerepe. A mozgalom alapelemeit jelentő helyi csoportok ugyanis – legalábbis a honlapon elérhető, meglehetősen kevés információ alapján – megyék szerint is összetartoznak, pontosabban az országos mozgalom nyilvántartja külön a megyei szintű honlapokat is. A felépítés terén ennél több azonban nem derül ki – többek között az sem, hogy mely megyékben, mely településeken működnek helyi szerveződések, illetve milyen számban.²⁷ Összességében tehát ebben az esetben is egy alapvetően háromszintű tagozódás feltételezhető (4. ábra): az országos központ, a megyei köztes szint és a gárdatagok helyi csoportjai, melyek számáról és elhelyezkedéséről érdemleges információ nem lelhető fel a honlapon.

A polgárőrségi szervezetekhez kapcsolódó tartalmi hasonlóságot pedig az jelentheti, hogy gárdisták részvételével is megszerveződik egy, jellemzően lokális közbiztonsági célokhoz kapcsolódó Csendőrség,²⁸ melynek tagjai közé csak azok kerülhetnek, akik részt vettek egy ehhez kapcsolódó elméleti és fizikai felkészítésen, kiképzésen, illetve ezt követően vizsgán adtak számot megfelelő felkészültségükről. Különösen érdekes ezen tevékenység kapcsán egy beszámoló, mely oly módon mutatja be a rendszer működésének sikerességét, hogy egy konkrét eseten keresztül leírja, miként működtek együtt a helyi polgárőrséggel a csendőrök egy betörőbanda elfogásában.²⁹

Az Új Magyar Gárda Mozgalom területi szerveződési mintázatához képest eltérőnek mutatkozik a Betyársereg országos hálózata. Ebben az esetben ugyanis éppenséggel a mozgalom alapegységei, a klánok jelennek meg kizárólagosan;³⁰ nincs a szervezet tagozódásában köztes szint. Ez valószínűsíthetően a sereg sajátos szerveződési módszeréből fakadhat: a csatlakozni kívánó közösségek ugyanis nem a mozgalom valamely – a csatlakozni szándékozó csoport esetében releváns – területileg decentralizált köztes szervezetével való kapcsolatfelvételen keresztül fejezhetik ki ebbéli szándékukat, hanem közvetlenül a mozgalom vezetőjével való személyes kapcsolatfelvételre, illetve egyeztetésre van szükség.³¹ Mindezek fényében rajzolódik ki tehát a sajátosan – az előbbieken bemutatottakhoz képest jóval – központosított(abb)nak látszó struktúra, ugyanakkor a szerveződés ezen jellegzetessége további szempontok miatt is figyelemre méltó. Mivel a mozgalom nyíltan el kívánja kerülni a tömegszervezetté válást, s erejét nem a létszámban, hanem a képességekben jelöli meg,³² meglehetősen hosszú és szigorú kiválasztási folyamatra számíthatnak a csatlakozni vágyók. Teljes odaadással, önfeláldozással jellemzett hét hónapos próbaidőt követően válhat valaki a közösség részé-

²⁷ Elsősorban ezen hiányos – illetve több esetben hosszú ideje nem is frissített vagy eleve nem működő – webes tartalmak miatt pusztán megyei szinten ragadható meg a mozgalom területi kiterjedtsége.

²⁸ Ezzel kapcsolatosan is mindössze szűkös információk érhetők el. <http://ujmagyargardamozgalom.com/hirek/csendorsseg> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

²⁹ Az eredeti közlés szerint a település polgárai kérték a gárda csendőreinek segítségét. http://ujmagyargardamozgalom.com/gardistak_fogtak_el_betoro_bandat (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁰ A Betyársereg klánjairól a szervezet honlapján nem áll rendelkezésre összesített nyilvántartás, azokat a weboldal egyéb tartalmainak áttekintése során gyűjtöttük össze.

³¹ Maga a kapcsolatfelvétel nem minden esetben közvetlenül történik meg, hanem az is előfordul, hogy az érintett felek valamely közös ismerőse közvetít közöttük. Ezt követően azonban a csatlakozással kapcsolatos egyeztetés már közvetlenül a vezető és a csatlakozni kívánók – képviselője – között folytatódik. [http://betyarsereg.hu/életunk-kozeppontja-a-sport-es-a-hazaszeretet-interju-a-gyori-klan-vezetojevel/](http://betyarsereg.hu/eletunk-kozeppontja-a-sport-es-a-hazaszeretet-interju-a-gyori-klan-vezetojevel/) (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³² „Nem a létszámunkkal, hanem a jelenlévők fizikális, harci teljesítményével járunk elől.” <http://betyarsereg.hu/a-betyarsereg-uzenete-a-jelentkezoknek/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

vé.³³ Azonban talán a kiválasztási kritériumok teszik a Betyársereget különösen relevánssá a honvédelem kérdésköre szempontjából: az elhivatottság és a szervezet szellemisége iránti elkötelezettség mellett ugyanis – előbbieik fényében – a fizikai felkészültség és képzettség³⁴ hangsúlyos elem,³⁵ ahogy ugyancsak lényeges az előélet, beleértve az illető esetleges korábbi, hasonló profillal jellemezhető szervezetbeli tagságát.³⁶ A kiválasztási folyamat sikeres lezárulását követően a tagokkal szemben továbbra is elvárás a fejlődés mind gondolati-szellemi, mind pedig fizikai értelemben. Ennek elősegítése érdekében a honlapon különféle témákban cikkek jelennek meg,³⁷ képzést szerveznek és bonyolítanak le,³⁸ illetve rendszeresen látogatnak küzdősport-foglalkozásokat,³⁹ edzőtermeket, harcászati és fizikai szintfelmérőn⁴⁰ vagy – tematikusan a hadrafoghatóságot középpontba állító – sportcentrikus hétvégén⁴¹ vesznek részt. Mindent figyelembe véve a Betyársereg a kijelölt célok, a kiválasztás és a fizikai rátermettség kritériumai alapján sajátos példáját adja egy, a honvédelem ügye mentén alulról szerveződő, a társadalmi beágyazottság magas szintjét mutató mozgalomnak.⁴²

ZÁRSZÓ

Talán már maguk az esettanulmányok alátámasztják, hogy a honvédelem kérdéskörének vizsgálata szempontjából a társadalom több szempontból is releváns. A felvázolt kutatási eredmények fényében egyrészt több területen is *kedvező tanulságokat* lehet megfogalmazni, sajátos *lehetőségeket* lehet bemutatni: az, hogy a honvédelem egy rendkívül *sokrétű és szerteágazó kontextusban* jelenik meg a médiában, illetve hogy a fiatalok körében a *legma-*

³³ „[...] a válogatás jogát fenntartjuk. A 7 hónapos próbaidő pedig embert próbáló. A jelentkező teljes életét kívánjuk, önfeláldozó módon, cserébe pedig ha kiállja a próbát egy új családot is nyer. [...] Nehéz időszak ez, amelyben csak a legkiválóbb harcosok maradhatnak fent a szűrőn.” <http://betyarsereg.hu/a-betyarsereg-uzenete-a-jelentkezőknek/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁴ „Az alapfeltételek között van, hogy a jelentkező aktívan sportoljon. Előny, de nem feltétel, hogy harcművészetekben is jártas, küzdősportot/sportokat űző személyről legyen szó.” <http://betyarsereg.hu/a-betyarsereg-uzenete-a-jelentkezőknek/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁵ S valóban: a Betyársereg honlapján rendszeresen számol be a közösségbe tartozó tagok kimagasló eredményeiről különféle – jellemzően full-kontakt szabályrendszerben lebonyolított – küzdősport, testépítő és erős ember jellegű versenyeken. Lásd ehhez a honlap „Harcosok klubja” című részét. <http://betyarsereg.hu/harcosok-klubja/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁶ „Az is kérdés, hogy tagja-e már az adott ember nemzeti szervezetnek, vagy sem. Ez az illető háttére, előélete miatt is szükséges.” <http://betyarsereg.hu/a-betyarsereg-uzenete-a-jelentkezőknek/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁷ A honvédelem kérdésköre szempontjából különösen érdekes, hogy a honlap egy bejegyzésében egy, a gerillahadviseléssel foglalkozó, frissen megjelent tudományos könyvet, illetve az annak szerzőjével készített interjút ajánl a tagság figyelmébe a sereg vezetője. <http://betyarsereg.hu/europa-nem-vallja-be-hogy-haboruban-all-interju-tyirityan-zsolt-uzenetevel/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁸ A Betyársereghez kapcsolódó Erő és Elszántság mozgalom tagjai számára. <http://betyarsereg.hu/a-tudas-fegyver-elindult-a-patriota-ismeretfejlesztési-program/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

³⁹ <http://betyarsereg.hu/bepillantás-a-betyarsereg-harcos-hetkoznapjaiba-a-nagykanizsai-klan-kepek/> és <http://betyarsereg.hu/harcászati-es-fizikai-szintfelmérőn-a-csepeli-klan-betyarjai-kepek/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

⁴⁰ <http://betyarsereg.hu/harcászati-es-fizikai-szintfelmérőn-a-csepeli-klan-betyarjai-kepek/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

⁴¹ Páros küzdelmi gyakorlatokkal, technikai és erőnléti edzésekkel. <http://betyarsereg.hu/sportcentrikus-hetvege-a-betyarseregnel-kozeppontban-a-hadrafoghatóság/> (Letöltés időpontja: 2017. 11. 20.)

⁴² Összességében akár a honvédség egyfajta alulról szerveződő alternatívájának is tekinthető – az erőszak monopóliumhoz való – legitim – hozzáférés nélkül.

gasabb szintű intézményi bizalom a honvédséget övezi, s hogy ez sajátos feltételek között még magasabb szintet ér el, nyilvánvalóan pozitívumként értelmezhető. Ahogyan – bizonyos tekintetben – az is, hogy a biztonság és védelmi célok megvalósítása mentén több közösségi kezdeményezés is hatékonyan képes – akár országos hálózattá – megszerveződni.

Ugyanakkor az esettanulmányok bizonyos kedvezőtlen tendenciákra, lehetséges kihívásokra is rávilágítanak: az intézményi bizalom szintjének visszaesése a kedvezőtlenebb társadalmi háttérű csoportok esetében a magasabb fokú sérülékenység kockázatát jelentheti. A politikai dimenzió és az ideológiai polarizáltság ugyancsak meghatározó szerepe a bizalom alakulásában és – kisebb súllyal – a honvédelem médiabeli megjelenése terén, valamint az egyes önszerveződő csoportok által képviselt szellemi háttér és célok tekintetében szintén figyelmet érdemel.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bauer Béla – Pillók Péter – Ruff Tamás – Szabó Andrea – Szanyi F. Eleonóra – Székely Levente: *Magyar Ifjúság Kutatás 2016. Az ifjúságkutatás első eredményei. Ezek a mai magyar fiatalok!* http://www.ujnemzedek.hu/sites/default/files/magyar_ifjusag_2016_a4_web.pdf
- Betyársereg központi weboldala. <http://betyarsereg.hu>
- Granovetter, Mark: *A gazdasági intézmények társadalmi megformálása: a beágyazottság problémája.* In: Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Gazdaságszociológia.* Aula Kiadó, Budapest, 2006.
- Kiss Álmós Péter: *Háború a nép között. Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből.* Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Országos Polgárőr Szövetség honlapja. <http://www.opsz.hu/>
- Polányi Károly: *Az archaikus társadalom és a gazdasági szemlélet.* Gondolat Kiadó, Budapest, 1976.
- Putnam, Robert D.: *Egyedül tekézní: Amerika csökkenő társadalmi tőkéje.* In: Lengyel György – Szántó Zoltán (szerk.): *Gazdaságszociológia.* Aula Kiadó, Budapest, 2006, 207–218.
- Rada Péter: *Átalakuló biztonsági kihívások. A biztonság dimenziói.* <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=KZQSCF>
- Székely Levente (szerk.): *10 kérdés az ifjúságról. Magyar Ifjúság 2012 kutatás első eredményei.* http://kutatopont.hu/files/2012/02/magyar_ifjusag_2012.pdf
- Új Magyar Gárda Mozgalom központi honlapja. <http://ujmagyargardamozgalom.com>
- Vedres Balázs: *Milyen fogalmi környezetben jelent meg az Investel a magyar sajtóban? Fogalomhálóelemzés.* In: Szántó Zoltán – Vedres Balázs (szerk.): *Kapcsolathálók, szervezeti kultúra, pénzügyi teljesítmény. Szervezetszociológiai tanulmányok a magyar távközlésfejlesztés finanszírozásáról.* Aula Kiadó, Budapest, 2002, 309–320.
- Vicsek Lilla: *Fókuszcsoport. Elméleti megfontolások és gyakorlati alkalmazás.* Osiris Kiadó, Budapest, 2006.
- https://kimittud.atlatszo.hu/request/a_magyar_ifjusag_kutatas_2016_ad_3

